

İrade, emir, kanun ve namus

Ahmet Bey: “Risalelerde kanun ile namus arasında fark var mıdır? Mesnevî’de biri iradeden, diğeri emirden geldiği şekilde cümleler var.”

KANUNLAR VE NAMUSLAR

Yaygın söyleyişle, kanun deyince hukuk akla geliyor. Namus deyince de ahlâk.

Yahut kanun hukukun kurallarıdır. Namus da ahlâkın kuralları..

Bediüzzaman, “Siz hangi usulle bu acip tecavüzü yapıyorsunuz? Kanununuzu ibraz ediniz.”¹ Sözüyle hukuk kurallarına; “Şehvet veya gazap, haddini aşarsa, ırz ve namuslar payimal olur, masumlar mahvolur.”² Sözüyle de ahlâk kurallarına vurgu yapıyor.

Bediüzzaman’ın ifadesiyle şeriat, “ilahi kanunlar demeti olarak, sıfat-ı kelâmdan geliyor ve insanın ef’âlini ve ahvâlîni taraderanzim ediyor.”³

Kanun kavramının hukuktan sonra bilimde de kullanıldığını görüyoruz. Tabiat kanunları, fizik kanunları, Mendel kanunları, yer çekimi kanunu gibi. Böyle kanunlar Bediüzzaman’ın dilinde şeriat-ı kübrâ-yı fitriyedir ki, sıfat-ı iradeden geliyor ve âlemin harekât ve sekenâtını tanzim ediyor.⁴

Namus kavramı ise bazen âlem-i melekûtün kimi sakinleri için kullanılıyor. Mesela kimi zaman Cebrail’e (asm), kimi zaman da arşı taşıyan büyük meleklerden birisine Namus-u Ekber deniyor. Tevrat’ın Yunanca adı da ‘ilahi kurallar’ anlamında Tora Namus’tur.

RUH, KANUNUN KARDEŞİDİR

Bediüzzaman’ın ifadesiyle, Allah kâinatı, âdetinin kanunları ile tanzim eder; inayet ve rahmetinin namuslarıyla tezyin eder.⁵ Kanunlar, irade-i İlahiyenin namuslarının unvanlarıdır. ⁶

Ruh, âlem-i emirden gelmiş ve vücud-u haricî giymiş şuurlu bir kanun; hayattar bir namustur.⁷ Kâinatta hükümran olan ve yine âlem-i emirden ve iradeden gelen kanunlara ve namuslara vücud-u harici giydirilse, her biri kendi cinsinin birer ruhu olurdu.⁸ Mevcut ruh, makul kanunun kardeşidir.⁹ Kanunlara âdetullah deniyor.¹⁰ Sünnetullah veya tabiat da denilen şeriat-ı fitriyenin meseleleri kanunlar¹¹ ve namuslardır. ¹²

KANUNLAR VE NAMUSLAR VEHMİ EMİRLERDİR

Kanunlar ve namuslar kâinatın gidişatında önemli kurallar olmakla beraber vehmîdirler, itibaridirler, ademîdirler.¹³

Yani aralarında ister nüans olsun, ister olmasın; aslında kendileri kendi başlarına yok hükmündedirler.

Esas olan bu kanunların ve namusların dizginini ellerinde tutan melaike denilen ibadullahtır.¹⁴

Melaike, irade sıfatından gelen bu kanunların ve namusların hameleleri, taşıyıcıları ve mümessilleridirler. ¹⁵

Daha arka plânda ise esas olan, bu kanunların ve namusların kendilerine dayandığı Esmâ-i İlahiyedir.¹⁶

KÜÇÜK BİR NÜANS

Bediüzzaman, “kanunlar ve nevâmis denilen şeyler, ancak ilimle irade ve emrin envâa olan tecellîlerinin isimleridir.” Sözüyle kanunları ve namusları birbiri ile örtüşen kavramlar olarak kullanıyor. ¹⁷

Burada bahsi geçen kanunlar ve namuslar kâinatta hükmeden kevnî yasalardır.

Bu yasalara Bediüzzaman “şeriat-ı kübrâ-yı fitriye” diyor. Âlemi düzene sokan bu yasalar irade sıfatından geliyor.

Hemen ardından Bediüzzaman, “kanun emirdendir, nâmus iradedendir.”¹⁸ Sözüyle, kanun ile namus arasına bir nüans koyuyor gibidir.

Burada bir nüans gerçekten var mıdır? Varsa nedir?

Bir defa emrin de, iradenin de sahibi Allah'tır.

Emir iradeye bağlıdır. Allah irade eder ve emreder.

İrade İlahî bir sıfat, emir de irade sıfatına bağlı İlahî bir fiildir.

Genel çerçeve itibariyle kanunların ve namusların irade sıfatına dayandığı ve emir âleminden geldiği tespit olunduktan sonra, aralarında şöyle bir nüans var gibi duruyor:

Kâinatta kanunlar, eşyanın tabi olduğu kurallar ve yasalardır.

Namuslar ise, eşyanın bu kanunlar ile bütünleşmesi ve bir hüviyet, bir kimlik, bir kişilik kazanmasıdır.

Mesela ‘cazibe kanunu’ yer kürede bir kanun şablonunda yer çekimi kanunu olarak kendini gösterirken; bir annede yavrusuna karşı şefkat, anne ve babasına karşı hürmet ve merhamet, insanlara karşı edep ve hayâ, eşine karşı aşk şekilleriyle bir kimlik ve hüviyet haline gelmiş ve bir namus olarak tecelli etmiştir.

Dipnotlar:

1. Mektubat, s. 416; Şualar, s. 379, 2. İşaratü'l-İ'caz, s. 215, 3. Mektubat, s 463, Hak. Çek. 107, 4. Mektubat, s 463, Hak. Çek. 107, 5. Mesnevî-i Nuriye, s. 34, 6.

Emirdağ Lahikası, s. 350, 7. İsrâ Suresi: 85; Sözler, s. 479, 643; Lem'alar, s. 185, 8. Sözler, s. 479, 643, 9. Mektubat, s. 454, 11. İşaratü'l-İ'caz, s.144, 12. Sözler, s. 471, 13. İşaratü'l-İ'caz, s. 146, 14. Sözler, s. 471; İşaratü'l-İ'caz, s. 246 15. Sözler, s. 471, 16. Mektubat, s. 463 17. Sözler, s. 597; Mesnevî-i Nuriye, s. 34, 18. Mesnevî-i Nuriye, s. 52